

Dagens Nyheter kulturen-

VÅLDET I PARADISET 20 januari 1998

Ordning härskade i Indonesien, i decennier. Enstaka protester, strejker och öst-timoresiskt motstånd störde inte stabiliteten; en stabilitet lika märklig som förtrycket var mäktigt och tillväxten var hög. Nu är bilden en annan. Ekonomin är i kris, politiska förändringar är oundvikliga och risken är att de blir våldsamma. Indonesien har bara haft två demokratiska val, de nationella 1955 och de lokala 1957. I de senare höll reformistiska kommunister på att bli störst, "styrd demokrati" infördes istället, vänstern krossades och därefter har valrörelserna varit välregisserade. Dock – inför parlamentsvalet förra året och det indirekta presidentvalet nu i mars har regimen tvingats slå ner på inofficiella oppositionsledaren Megawati och på demokrati rörelsen. Under själva valkampanjen förra året fick hundratals sätta livet till. Varje vecka rapporterades upplopp. Problemen fortsätter. Nu drabbas miljontals människor av den ekonomiska krisen och dessutom råder missväxt. Suharto har nyligen skaffat sig utvidgade möjligheter att slå ned på dissidenter och stävja oroligheter. Vad betyder detta? Och framförallt: hur ska vi förklara det politiska våldet?

Hittills har dagens protester och upplopp mest tagit sig religiösa och etniska uttryck. Det bekräftar, hävdar många, de etablerade förklaringarna. Dessa bygger på den världsberömde antropologen Clifford Geertz studier på Java i slutet av 50-talet. Enligt Geertz präglades den indonesiska politiken av fyra socio-kulturella strömningar (*alirans*): å ena sidan "hängivna" muslimer (*santri*) – dels "traditionalister", dels "modernister"; å andra sidan det javanesiska småfolket (*abangan*) och dess herrar (*prijaji*). Därtill kom minoriteter som den kinesiska. Politiken och motsättningarna vilade på s.k. primordial eller ett slags ursprunglig religiös och etnisk grund. Dåtida kommunister, till exempel, knöts till *abangan*. Enda sättet av undvika konflikter och våld, sade man, var att staten tämjde och integrerade dessa *alirans*. Sukarno misslyckades, men Suharto lyckades. Nu återkommer argumentet. Det politiska våldet och hotet mot stabiliteten, säger man, beror på att de religiöst och etniskt rotade konflikterna kommit till ytan igen. Och nu, tillägger allt ifrån post-moderna antropologer till faderliga herrar, nu kan sådana identiteter till och med få större betydelse än under Sukarno, då en rad grupper ändå förenades i kampen för nationellt oberoende, frihet och – modernisering. Därför krävs nya och

kraftfulla ansträngningar att hantera det 'mångkulturella problemet' och hindra massorna från att löpa amok.

Denna slags förklaring har stötts och blötts lika länge som det saknats goda alternativa analyser av den grundläggande politiska dynamiken bakom elitspelet i Jakarta. Nu föreligger emellertid en ovanligt skarp, spännande och välskriven studie som inte bara är av allmänt intresse utan dessutom borde vara obligatorisk läsning för varje upplyst Baliresenär – nämligen Geoffrey Robinsons *The Dark Side of Paradise: Political Violence in Bali* (Cornell University Press, Ithaca, 1995).

Bali brukar framställas som ett harmoniskt undantag i Indonesien. Kulturen är annorlunda. Geertz socio-kulturella strömningar saknas. Den allmänt vedertagna grundvalen för landets annars explosiva politiska konflikter finns bara inte. Men mitt i paradiset var faktiskt massmorden på vänsterfolk 1965-66 som värst – under palmerna på stranden; och bland risterasserna, templen och ateljéerna i bergen. Hur kunde det komma sig?

Robinson går långt tillbaka i tiden, söker i arkiven, lusläser forskningsrapporter, intervjuar dem som var med och gör historien levande, ända fram till idag. Resultatet är förbluffande tydligt och effektivt. Kulturella särdrag i sig spelar ingen större roll. Både harmonin och det politiska våldet på Bali varierar snarare med den externa och centralt-statliga maktutövningen – liksom med hur denna relaterats till öns egna sociala och ekonomiska förhållanden. Stark extern dominans (som under delar av holländarnas, japanernas och Suhartos styre) tycks svara mot relativ harmoni, trots diverse metoder att söndra och härska, medan en svagare och mer splittrad centralmakt (som i motståndstider och under Sukarno) lämnar mer utrymme för organisering och manipulation av latent konflikter kring jord och andra vitala resurser.

Liksom John Sidell (i tidskriften *Indonesia* nr. 63) kan man därmed dra slutsatsen, att Robinsons resultat både tillbakavisar Geertz kulturella förklaringar och underminerar argumentet att det finns behov av fortsatt auktoritär kontroll av etniska och religiösa grupperingar. Att dominera sådana grupper må hålla tillbaka men löser inte de verkliga sociala och ekonomiska konflikter som Robinson

identifierat. Mot Geertz etablerade perspektiv står istället en historisk tolkning som betonar de socio-ekonomiska konflikterna i förening med politiska övergrepp.

Hur skulle man då på ett sådant sätt kunna förklara det stegrade våldet i dagens Indonesien och samtidigt förutspå vad som ska hända? Det viktigaste är, så vitt jag förstår, att arbetar- och medelklasserna växt, samtidigt stora ungdomsgrupper blivit mer politiskt rörliga och det allmänna missnöjet ökat med både despotin och den orättvisa fördelningen av välfärden. Under nittioalet första hälften ledde detta, i förening med konflikter inom eliten, till vissa begränsade möjligheter att uttrycka och förena sig politiskt. Men regimen kunde inte hantera de tydligare motsättningarna. Genom övergreppen sommaren nittiosex lades locket på igen. Därmed fanns det inte ens en svagt organiserad demokrätirörelse som kunde kanalisera frustrationerna. Och då tar sig protesterna gärna våldsamma och primordiala *uttryck*. Dels tillhör etniska och religiösa lojaliteter och organisationer de få som kan existera. Dels stimulerar och till och med betalar regimen själv flera upprorsmakare – både för att slippa skylta med öppet statligt våld mot dissidenter och för att motivera auktoritär nationell sammanhållning.

Nu accentueras allt detta av både torkan och den ekonomiska krisen. Valutafonden och Världsbanken vill rädda ekonomin med mer frihet för utländskt kapital och med svångremspolitik. Effekten är bland annat att inemot två miljoner arbetare och tjänstemän redan avskedats. Räntor och priser stiger. Löner urholkas. Snart, mot slutet av den muslimska fastemånaden, kan den sedvanliga bonusen frysa inne. Många lär protestera. Men oppositionen saknar fortfarande egna kraftfulla organisationer – och regimen har inga representativa motparter att förhandla fram lösningar med. I mars ska en gammal sjuk president väljas om. Hur han ska efterträdas vet ingen, men det lär bli mindre effektiv central styrning.

Så sammantaget är risken stor att vi går mot en ny period av mer utbrett politiskt våld. Då finns det speciell anledning att ta del av Robinsons historiska exempel och förklaringar – liksom att förhålla sig kritisk till inte bara Suharto utan även Valutafonden och Världsbanken.

Olle Törnquist 980101

(T.f. professor i politik och utveckling vid Oslo Universitet)

